

України, 2002; 2. *Добронравова І.С.* Синергетика: становлення нелінійного мислення. – К.: Лыбидь, 1990.
3. *Климонтівч Н.Ю.* Без формул о синергетике. – Минск, 1986; 4. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. — Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998; 5. *Рубанець О.М.* Парадигмальні зміни в постнекласичній науці // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2006. – № 53; 6. *Степин В. С.* Теоретическое знание. Структура, историческая эволюция. – М. : Прогресс-Традиция, 2003.

Тетяна Цимбал

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ОСМИСЛЕННІ ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ

Можна з впевненістю стверджувати, що вихідним принципом розуміння сучасних економічних та соціально-політичних колізій є філософська інтерпретація сутнісних причин їх виникнення та прогнозування можливих шляхів подолання на основі ефективної методології. Взагалі перспектива будь-якого наукового дослідження у великій мірі залежить від обраної методології, тобто від системи принципів, способів організації пізнавального процесу та шляхів побудови практичної діяльності.

Обираючи стратегію дослідження феномену міграції в історії людства, ми, в першу чергу, спиралися на основні принципи діалектики, а також враховували особливості самого процесу міграцій та специфіку використаних першоджерел.

Виходячи з того, що теоретичними джерелами дослідження стали переважно праці філософів-екзистенціалістів, персоналістів, психоаналітиків, представників філософії життя, антропологічно спрямованої герменевтики, праці українських філософів та мислителів-емігрантів, методологічною основою дослідження обрано інтегральну єдність екзистенційно-феноменологічної, герменевтичної, синергетичної та діяльнісної методологій; доповнену методом антитетичної діалектики вітчизняної філософії, методами соціально-філософського та історичного аналізу, загальнонауковими та загально-філософськими методами, що забезпечили теоретичний аналіз використаних джерел та уможливили комплексне дослідження феномену міграції в контексті авторської концепції буттєвісного укорінення людини [4].

Такий синтез методологічних підходів не претендує на створення єдиної завершеної істини стосовно проблеми міграції. Проте, він дозволяє поєднати окремі уявлення про феномен міграції, не сумісні, на перший погляд, між собою, однак такі, що виявляють складові концептуального розуміння процесу «знекорінення» людини (втрати зв'язку з батьківщиною, з рідною культурою, з рідною землею, втрати особистісних життєвих смислів) та «укорінення» (як на

новому ґрунті, так і на рідному), тобто досягнення максимальної повноти людського буття.

У межах даного синтезу екзистенційно-феноменологічна методологія використовується переважно як теоретична настанова свідомості на вияв «даності окремого людського життя» (Ф.Лазарєв), розуміння людської іманентної спроможності до самоствердження, укорінення у бутті як смислу людського існування, життя, що орієнтує дослідження на розуміння суб'єктивної «самості», суверенності, свободи та відповідальності у якості онтологічних сутностей та екзистенціалів. Крім того, екзистенційно-феноменологічна методологія використовується у дослідженні як розуміння смислу ввімкнення суверенної ідентичності особистості в комунікативні відношення і зв'язки з буттям «Іншого», інтерсуб'єктивністю, як розуміння об'єктивації спроможності – смислу укорінення – у реальність власного життєвого світу, відповідно до особистих потреб та інтересів, загальнолюдських цінностей та смислів культури.

Герменевтична інтерпретація використаних у дослідженні творів забезпечила: 1) можливість відслідкувати логіку та смисли життєукорінення української «внутрішньої» та «зовнішньої» людини; 2) розуміння вектору реалізації людських потреб, інтересів, цілей та цінностей як єдино вірного шляху творення «культури себе»; 3) усвідомлення як «традиціоналізму», так і особливостей сучасної вітчизняної філософської культури та національної культури життєукорінення.

Діяльнісний підхід до проблеми міграції забезпечує в дослідженні аналіз сукупності об'єктивних детермінант, потреб та інтересів, прояв специфіки і сутності людського в людині у системі соціальних відношень, в культурі, в системі форм, рівнів і засобів укорінення на вітчизняному ґрунті, вияв ролі, місця і значення останніх у бутті людини.

Стосовно синергетики або теорії самоорганізації, що стрімко розвивається останнім часом, то її застосування дозволяє зрозуміти міграцію як системний елемент та невід'ємну частину глобалізації. Нова нелінійна картина світу потребує й нового нелінійного мислення, філософії самоорганізації та саморозвитку. Деякі категорії цієї методології співпадають з категоріями діалектики, а інші трактуються по-новому. Проте, це тільки збагачує дослідницький арсенал. Особливо стосовно вивчення питань, що знаходяться на межі теоретичної соціології, соціальної філософії та філософії історії й звертаються до проблем нелінійної історії, нелінійних можливостей виживання людини, цивілізаційної динаміки.

Використання синергетичної методології у філософському дослідженні феномену міграції дозволило нам зрозуміти, що руйнування самоорганізаційних систем пов'язане не тільки із зовнішніми впливами, а й з особливостями внутрішньої побудови. Менш стійкі, поверхові зв'язки у кризові періоди руйнуються першими, дозволяючи вийти на поверхню глибинним. Стосовно проблеми міграції, це означає наступне: якщо адміністративні утворення формуються зовнішніми умовами, державною владою, то формування спільнот та регіонів виникає як результат самоорганізації. Тому

кордони регіонів – це кордони специфічної історичної діяльності людей. А найважливіше, що таке розуміння дозволяє переспрямувати увагу в питаннях про кордони регіонів з територіального на діяльнісний аспект, з організаційного на самоорганізаційний. Таким чином застосування синергетичної методології до вивчення соціальних, культурних, історичних процесів може забезпечити наближення до антропології, адже стверджується, що процеси самоорганізації відбуваються у вигляді виявлення кордонів як таких, що існують не у географічному просторі, а в уявленнях людей. В духовному просторі людей відбувається тяжіння до своїх та відкидання чужих принципів. Це формує традиції, звички, внутрішні ритми буття, побутові та лінгвістичні вподобання, і непомітно проводить поділ на «своє» та «чуже», утворюючи кордони територій у духовному житті людей. Саме духовна єдність і стала причиною так званих етнічних міграцій (наприклад, українських або російських євреїв до Ізраїлю).

Міждисциплінарна результативність синергетики виявляється і в тому, що допомагає позбутися ілюзій, нібито суб'єкт соціального управління може виконувати роль архітектора суспільних структур, без урахування існування в суспільстві власних самоорганізаційних тенденцій. Самоорганізаційний порядок виникає з внутрішнього наявного в системі набору варіантів розвитку, тому неможливо сліпо нав'язати їй зовнішню волю без урахування внутрішніх потенцій і спрямувань. Динамічні процеси у соціокультурному просторі відбуваються нелінійно, у вигляді стрибків. Так, на думку Ю.Лотмана, самоорганізаційні процеси відбуваються, перш за все, у сфері смислоутворення. Культура, соціум, людина проходять у своєму розвитку точку біфуркації, в якій відбувається вибух, «спалах смислового простору, який ще не розгорнувся. Він вміщує в собі потенційно усі можливості майбутніх шляхів розвитку. Вибір майбутнього реалізується як випадковість... Проте на наступному етапі він уже утворює передбачуваний ланцюжок» [1, 29].

Зауважимо, що використання синергетичної методології, зовсім не означає відкидання можливостей впливу на міграційні процеси, їх переспрямування та стабілізацію. На нашу думку, виключно за допомогою окресленого вище методологічного синтезу можливе встановлення таких понятійних конфігурацій, які дозволяють осмислити процеси міграцій в контексті сучасних цивілізаційних процесів, дійти згоди та порозуміння, на чому особливо наполягає сучасна європейська та вітчизняна практична філософія.

1. Лотман Ю. Культура и взрыв. – М., 1992; 2. Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация. – К., 2002; 3. Добронравова И.С. Становление нелинейного мышления. – К., 1990; 4. Цимбал Т.В. Буттєвісне укорінення людини. – К., 2005.